

Raport z realizacji programu senioralnego
wspierającego proces rewitalizacji w POR CENTRUM

Opracowany na potrzeby realizacji projektu „Fabryka Pełna Życia - rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 i przygotowana na podstawie zapisów umowy WOP 271.5.400.2018

Autorki:

Alicja Kowalska – Stowarzyszenie Civitas

Michalina Lulek-Majka – Stowarzyszenie Civitas

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

Poniższe opracowanie element realizacji zadania p.n.: Opracowanie metodologii i przeprowadzenie pilotażu pakietu senioralnego na potrzeby realizacji projektu „Fabryka Pełna Życia-rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 i wynika z umowy WOP 271.5.400.2018

Przygotowany program skierowany jest do mieszkańców Dąbrowy Górniczej w wieku 60 + oraz pośrednio do instytucji i organizacji zajmujących się wspieraniem i aktywizacją osób starszych, np. Uniwersytetów Trzeciego wieku, Klubów Seniora, Dziennych Domów Pomocy Społecznej itp. W okresie, którego dotyczy niniejszy raport, tj. maj-listopad2018, warsztaty zostały przeprowadzone w dziesięciu ok. 20-osobowych grupach, w skład których weszli seniorzy m.in. z :

-Klubów Seniora przy ul. Sienkiewicza oraz Klubu Osiedlowego Helikon
-Dziennych Domu Opieki Społecznej przy ul. Korczaka 9a, ul. Jaworowej 4 oraz ul. Morcinka 15.
-seniorzy skupieni wokół Uniwersytetów Trzeciego Wiekę działających przy Pałacu Kultury Zagłębia i Wyższej Szkoły Biznesu, wokół Klubu Aktywuj się, także przedstawiciele Rady Seniorów Miasta Dąbrowa Górnicza oraz podmiotów społecznych działających na rzecz seniorów.

Program warsztatów był realizowany w Centrum Aktywności Obywatelskiej w Dąbrowie Górniczej przy ul. Sienkiewicza 6a, na terenie ogrodu społecznego zlokalizowanego w Fabryce Pełnej Życia oraz na terenie placówek biorących udział programie.

Wszystkie zajęcia prowadzone były przez dwóch trenerów, uczestniczyło w nich łącznie 206 osób.

Program stworzony przez stowarzyszenie Civitas nawiązuje do idei rewitalizacji oraz zmian społeczno-politycznych jakie zachodzą w mieście, a także zmian urbanistycznych, ze szczególnym naciskiem na centrum Dąbrowy Górniczej oraz zawiera elementy pozwalające na przygotowanie seniorów do pełnienia roli lokalnych liderów rewitalizacji.

Opracowana metodologia posłużyła do przygotowanie działań, które pozwolą na osiągnięcie następujących rezultatów:

- zwiększanie poziomu aktywności mieszkańców 60 +;
- włączenie osób 60+ w aktywność obywatelską;
- podniesienie wiedzy i umiejętności seniorów z zakresu procesu współdecydowania i partycypacji obywatelskiej;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

- budowanie tożsamości lokalnej i pozytywnych związków z Dąbrową Górnica;
- wzmacnianie kapitału społecznego, w tym kreowanie postaw obywatelskich, nakierowanych na odpowiedzialność, kooperację i dbałość o dobro wspólne wśród mieszkańców w wieku 60+;
- wprowadzenie pojęcia „rewitalizacja” i wiedzy o tym procesie wśród mieszkańców w wieku 60+;

Całość programu była oparta na pracy metodami aktywizującymi, pracy warsztatowej i teorii kreatywności. Przyjęta metodologia opierała się na modelu uczenia się osób dorosłych **David Kolba**¹, co oznacza w praktyce, że nie tylko przekazanie niezbędnej wiedzy, ale przede wszystkim zastosowanie jej w praktyce. Zastosowane metody odnosiły się do podstawowych zasad kształcenia², a więc:

- **zasady świadomego i aktywnego udziału:** eksponuje potrzebę ciągłego aktywizowania uczestników poprzez wprowadzanie ich w różne sytuacje problemowe i namawianie ich do samodzielnego rozwiązywania. Świadome uczestnictwo w procesie kształcenia ma miejsce wtedy, gdy zaczynają się oni kształtować własnymi motywami;

- **zasada operatywności wiedzy:** zwraca uwagę na potrzebę nauczania wielostronnego, to jest takiego, które obok metod opartych na przyswajaniu wiedzy polega na zastosowaniu metod kształcenia poprzez odkrywanie, przeżywanie i działanie praktyczne, czyli stawianie przede wszystkim na wiedzę operatywną, pozwalającą na sprawną realizację różnych zadań, nawet w sytuacjach zupełnie nowych;

- **zasada wiązania praktyki z teorią:** jest kontynuacją sugestii zawartych powyżej. Mówi ona o potrzebie przygotowania uczestników do racjonalnego posługiwania się wiedzą teoretyczną w różnorodnych sytuacjach praktycznych. Właściwa realizacja zasady łączenia teorii z praktyką pobudza aktywność, sprzyja rozwojowi samodzielności uczniów, a przede wszystkim przygotowuje ich do zmiany otaczającego świata;

- **zasada indywidualizacji i zespołowości:** postuluje konieczność zachowania indywidualnego podejścia do każdego uczestnika w warunkach pracy zespołowej przy jednoczesnym podkreśleniu wysokiej wartości uczenia się i pracy zespołowej.

W trakcie realizacji zadania prowadzone były działania traktujące seniorów jako ważnych aktorów

¹ D. Kolb: *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey 1984

² Cz. Kupisiewicz: *Dydaktyka ogólna*, Oficyna Wydawnicza Graf-Punkt, Warszawa 2002

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 dialogu z lokalną społecznością i wzmacnianie ich roli jako jednego z elementów długofalowego procesu nastawionego na budowę kapitału społecznego.

Dobór proponowanych działań został opracowany na podstawie wieloletniego doświadczenia w tworzeniu i realizacji projektów dla seniorów. Koncepcja działań bazowała na metodach angażujących uczestników w taki sposób, by byli inicjatorami i twórcami przedsięwzięć, a nie tylko biernymi odbiorcami. W ten sposób uczestnicy doświadczają poczucia sprawstwa. Zdobyte umiejętności i poznane techniki umożliwią im aktywne uczestnictwo w procesach podejmowania decyzji oraz wpływania na zmiany, zbudują poczucie współdecydowania o przestrzeni, w której żyją.

Całość programu jest osadzona w procesie rewitalizacji POR CENTRUM.

Program składa się z trzech warsztatów, każdy oparty o przygotowane wcześniej scenariusze, które były na bieżąco modyfikowane, uwzględniając specyfikę każdej z grup seniorów oraz dostosowane do potrzeb i oczekiwań grupy.

GRUPA DOCELOWA:

Seniorzy, którzy do tej pory wzięli udział w programie to właściwie dwie różne grupy; o zupełnie różnej charakterystyce, potrzebach i możliwościach. Pierwsza grupa to seniorzy skupieni wokół klubu Aktywuj się, lokalnych organizacji pozarządowych oraz Rady Seniorów oraz uniwersytetów trzeciego wieku druga grupa to seniorzy korzystający z usług Dziennych Domów Pomocy Społecznej.

Pierwszą grupę, która wzięła udział w dwóch cyklach trzech warsztatów można scharakteryzować jako osoby aktywne, zaangażowane, mające wysokim poziom kompetencji społecznych. Jest to grupa o wysokim poziomie samostereowności, inicjująca np. różne akcje i inicjatywy społeczne np.: cykliczny miejski rajd rowerowy dla seniorów czy powstanie nowego koła emerytów i rencistów. Jednocześnie jest to grupa, która charakteryzuje się silną potrzebą poszerzania wiedzy z zakresu narzędzi partycypacji. 90% uczestników deklaruje chęć udziału w warsztatach dotyczących np. funkcjonowania Budżetu Partycypacyjnego, 60% seniorów zgłasza chęć uczestnictwa w organizacji akcji społecznych np.: prac w ogrodzie społecznościowym. Jest to grupa, która bardzo chętnie angażuje się w działania lokalne i wykazuje potrzebę zmiany/animowania swojego najbliższego środowiska.

Grupa ta ma wysokie poczucie sprawstwa, korzysta z dostępnych narzędzi partycypacji: budżet partycypacyjny, konsultacje społeczne, spacerki badawcze oraz z cyfrowych narzędzi komunikacji np. portali:

www.twojadabrowa.pl;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

www.fabrykapelnazycia.pl

www.dabrowagornicza.naprawmyto.pl;

Portal Dąbrowskich Organizacji Pozarządowych- profil na facebooku

www.ngo.dabrowa-gornicza.pl;

www.konsultacje.idabrowa.pl;

Seniorzy scharakteryzowani w tej grupie są to osoby bardzo zajęte, z wypełnionym harmonogramem zajęć, angażujące się w działalność w różnych organizacjach. Jest to grupa o bardzo wysokim poziomie wiedzy dotyczącej procesu partycypacji społecznej czy rewitalizacji, chętnie angażująca się w dyskusje dotyczące kształtu nowoczesnych miast np.: rewolucji związanej z wprowadzaniem zielonej mobilności-primatu pieszego w mieście. Uczestnicy tej grupy mają poczucie, że w mieście dzieje się bardzo dużo pozytywnych zmian oraz aktywności skierowanych do ich grupy wiekowej.

Druga grupa uczestników programu to seniorzy skupieni wokół Dziennych Domów Pomocy Społecznej (DDPS) oraz część seniorów zrzeszona w klubach seniora. Grupa ta cechuje się bardzo niskim poczuciem sprawstwa i silnym poczuciu wykluczenia społecznego. Podkreślają, że nie mają wpływu na to co się dzieje w mieście, widzą głównie negatywne elementy otaczającej ich rzeczywistości, trudno im wymienić jakie pozytywne zmiany zaszły w ich najbliższym otoczeniu, nie znają narzędzi którymi mogą zmieniać swoje środowisko lokalne, np.: na 50 osób tylko 1 słyszała o budżecie partycypacyjnym, nikt | z grupy 50 osób nie wiedział czym jest inicjatywa lokalna. 90% tej grupy nie korzysta w z nowych technologii, a co za tym idzie z cyfrowych narzędzi partycypacji. Dodatkowo grupę tą cechuje duży sentyment do dawnych czasów i poczucie, że „w przeszłości ze wszystkim było lepiej”. Jest to grupa, która zwraca szczególną uwagę na problemy z przemieszczaniem się po mieście: brak w mieście ławek do odpoczynku, podjazdów dla wózków inwalidzkich, wysokie krawężniki, co skutecznie uniemożliwia im pełne korzystanie z oferty społecznej czy kulturalnej Dąbrowy Górniczej i odbiera chęć i motywację do podejmowania działań w swoim najbliższym otoczeniu. Szczególnie seniorki skupione wokół Klubu osiedlowego Helikon deklarowały potrzebę aktywności na terenie klubu animatora, który informowałby je o aktualnych możliwościach stwarzanych w mieście dla seniorów np. spotkaniach, zajęciach, ale także akcjach takich jak bus dla seniora. Wśród seniorów z DDPS i z Klubów Seniora artykułowana była potrzeba, aby regularnie odwiedzali je „goście” z miasta opowiadający o tym co dzieje się na jego terenie.

REALIZACJA

We wszystkich grupach zostały zrealizowane 3 moduły warsztatowe, w trzech wariantach odpowiadających na odmienne potrzeby i możliwości poszczególnych grup.

1. CYKL WARSZTATÓW: „MIASTO DLA LUDZI”- METODY PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ (2 warsztaty)

Wariant I- grupa seniorów aktywnych

W pierwszej fazie warsztatów seniorzy wzięli udział w spotkaniach ze studentką ASP w Katowicach, Wydz. Komunikacji Społecznej, jednocześnie mieszkanką naszego miasta, która temat ogrodu społecznego w Fabryce Pełnej Życia, jako przykładu inicjatywy i zaangażowania społecznego mieszkańców, wykorzystała w swojej pracy magisterskiej, zaprojektowała także identyfikację graficzną ogrodu. Spotkanie miało charakter interaktywny i cieszyło się dużym zainteresowaniem. Ze strony seniorów padło wiele pytań dotyczyło przyszłego kształtu ogrodu i sposobu jego użytkowania. Taka otwarta formuła, co potwierdziły wywiady prowadzone z uczestnikami, była zgodna z potrzebami seniorów i umożliwiała im wyjaśnienie lub upublicznienie nurtujących ich treści.

Seniorzy uczestniczący w warsztatach pomagali w tworzeniu ostatecznej koncepcji plansz, które stanowić mają graficzną identyfikację ogrodu. Po zakończeniu warsztatów seniorzy zwracali uwagę, że samo spotkanie ułatwiło im zrozumienie procesu rewitalizacji, pozwoliło zdobyć nowe informacje i wyjaśniało część wątpliwości jakie mieli w związku z samym procesem. Warsztat obejmował jednocześnie przygotowanie przez seniorów akcji społecznej jaką było nasadzanie roślin w nowych donicach na terenie ogrodu.

Wariant II – seniorzy korzystający z DDPS

W ramach warsztatów prowadzone były dyskusje przybliżające rewitalizację jako proces mający na celu poprawę jakości życia społeczności miasta. W tym kontekście seniorzy zostali zapoznani z narzędziami partycypacji umożliwiającymi m.in. kształtowanie przestrzeni lokalnej. W trakcie rozmów dotyczących funkcjonowania budżetu partycypacyjnego, uczestnicy mieli okazję poznać projekty osób w swoim wieku, które składały już własne projekty. Był to istotny element warsztatu, który służył nie tylko wymianie doświadczeń, ale też ośmieleniu uczestników do podejmowania działań tego typu w przyszłości.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

Wariant III – grupy seniorów o średniej aktywności społecznej i średnim poziomie wiedzy (grupy mieszane złożone z obu opisanych wcześniej grup seniorów).

Duża część pierwszego spotkania pod hasłem: *Dąbrowa Górnicza dawniej i dziś. Na czym polega rewitalizacja?* poświęcona była wspomnieniom uczestników o Dąbrowie Górniczej. Opowiadali oni o swoich najwcześniejszych wspomnieniach związanych z miastem: dorastaniem w nim, spędzaniem czasu wolnego, pracą. Był to szczególnie istotny element warsztatów. Często dla dużej grupy seniorów stanowiło to jedyną możliwość, żeby być wysłuchanym. Wspomnienia stanowiły też istotny punkt wyjścia do dyskusji o zmianach zachodzących w mieście i o samym procesie rewitalizacji, ze szczególnym uwzględnieniem aktualnych zmian zachodzących w Parku Zielona, Parku Hallera, wizji przebudowy Śródmieścia, itd.

Drugie spotkanie pod hasłem: *Fabryka Pełna Życia, Żywa ul.3-go Maja, co to takiego „zielona mobilność”, Dąbrowa Górnicza pełna pomysłów*, było prowadzone w oparciu o najnowsze publikacje dotyczące procesów rewitalizacji:

- „Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie zmieniając nasze miasta” Ch. Montgomery;
- „Walka o ulice. Jak odzyskać miasto dla ludzi” J. Sadi-Kahan, S.Solomonow;
- „Miasto na plus. Eseje o polskich przestrzeniach miejskich”, praca zbiorowa.

Prowadzący starali się osadzić sam proces w szerszym kontekście zmian społecznych zachodzących w wielu miastach w Polsce, Europie i na świecie. Podczas spotkań mocno akcentowane były ważne aktualne zmiany w mieście mające na celu usprawnianie komunikacji miejskiej i ułatwienia tworzone z myślą o pieszych czy rowerzystach. Dla seniorów jest to temat niezwykle istotny, gdyż w głównej mierze są to osoby przemieszczające się publicznymi środkami transportu lub pieszo.

W kolejnej części warsztatów uczestnicy otrzymali także publikacje "Jak Centrum DG zaprojektowali mieszkańcy" i "Projekt Fabryka Pełna Życia". Był to dobry punkt wyjścia do dyskusji o pomysłach dotyczących rewitalizowanych przestrzeni. W jednej z grup, w DDPS przy ul. Korczaka uczestnicy, zainspirowani przez prowadzących, chętnie przedstawiali swoje pomysły na tzw. małą architekturę w formie graficznej.

METODY/NARZEDZIA wykorzystane w trakcie realizacji: Warsztaty prowadzone były aktywnymi metodami pracy z grupą, w oparciu o cykl Kolba, co umożliwiło seniorom nie tylko nabywanie nowych umiejętności, ale także wykazanie się wiedzą wynikającą z ich ogromnego życiowego doświadczenia. Wśród metod używanych podczas prowadzenia warsztatów dominowały te, które umożliwiały uczestnikom wypowiedzenie własnych opinii na forum: burza mózgów, wywiad, dyskusja, debata, symulacja. Istotnym z punktu widzenia metodologii elementem programu okazały się gry dydaktyczne. Szeroko pojętej grywalizacji była ważnym i lubianym przez seniorów elementem warsztatów. W trakcie prowadzenia ewaluacji seniorów podkreślali, że wprowadzenie elementu gier dydaktycznych: np. Quizu wiedzy o Dąbrowie Górniczej czy bingo samorządowego pozwalało im się zrelaksować się, oswoić z sytuacją warsztatową oraz w „przyjemny sposób” przyswajać wiedzę. Bogate życiowe doświadczenie oraz dojrzałe interpersonalne umiejętności dały solidną podstawę dla prowadzenia warsztatów, np. w zespołach dyskusyjnych. Dobrze sprawdzała się też metodologia nauczania bezpośredniego, np.: trening, demonstrację, studium przypadku, inscenizację.

REZULTATY MODUŁU:

- rozwój aktywności i postaw obywatelskich seniorów;
- podniesienie poziomu wiedzy z zakresu rozpoczętego procesu rewitalizacji;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

- wzrost wiedzy dotyczącej korzystania z dostępnych narzędzi partycypacji społecznej; i możliwości wykorzystania ich w procesach rewitalizacyjnych;
- zwiększenie świadomości wpływu uczestników projektu na rozwiązywanie lokalnych problemów;
- popularyzacja aktywności społecznej jako podstawy budowania autorytetu środowiskowego;
- poszerzenie wiedzy o umiejętnościach społecznych, integracja zespołu uczestników, budowanie postaw nastawionych na odpowiedzialność, kooperację i dbałość o dobro wspólne;
- wzrost kompetencji społecznych i obywatelskich;

2. WARSZTATY „FABRYKA PEŁNA ŻYCIA” - rewitalizacja jako interwencja w przestrzeń i zmiana poprzez kulturę. (1 warsztat)

Wariant I – grupa seniorów aktywnych

Podczas warsztatów uczestnicy poznawali formę pracy metodą projektu. Nabytą wiedzę będą mogli zrealizować w praktyce biorąc udział w realizowanym przez Stowarzyszenie Civitas projekcie „Zróbmy sobie ogród”. Jednocześnie seniorzy realizowali mikroprojekty akcji społecznych na terenie Fabryki Pełnej Życia. Projekty te były czasową interwencją w rewitalizowaną przestrzeń, np.: wspólne zaprojektowanie dwóch donic: Fioletowego Zakątka i Donicy Kibica. Uczestnicy sami wypracowali koncepcję, plan i zakres działań, których celem było „ożywienie” przestrzeni ogrodu.

Wariant II- grupa seniorów w DDPS

Wśród metod używanych podczas prowadzenia warsztatów dominowały te, które umożliwiały uczestnikom wypowiedzenie własnych opinii na forum: burza mózgów, wywiad, dyskusja, debata. Istotnym z punktu widzenia metodologii elementem programu okazały się gry dydaktyczne- szczególnie dla grupy seniorów, którzy dopiero zaczynali bycie aktywnym.

Element szeroko pojętej grywalizacji był ważnym i lubianym przez seniorów fragmentem warsztatów, szczególnie grup skupionych wokół Dziennych Domów Seniora. W trakcie prowadzenia ewaluacji seniorzy podkreślali, że wprowadzenie elementu gier dydaktycznych: np. quizu wiedzy o Dąbrowie Górniczej pozwalało im się zrelaksować się, oswoić z sytuacją warsztatową oraz w „przyjemny sposób” przyswajać wiedzę.

Wariant III- grupy seniorów o średniej aktywności społecznej i średnim poziomie wiedzy (grupy mieszane złożone z obu opisanych wcześniej grup seniorów).

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020
W ramach warsztatów prowadzone były dyskusje przybliżające rewitalizację jako proces mający na celu poprawę jakości życia społeczności miasta. W tym kontekście seniorzy zostali zapoznani z narzędziami partycypacji umożliwiającymi m.in. kształtowanie przestrzeni lokalnej. Seniorzy zostali dokładnie zapoznani z procedurą budżetu partycypacyjnego, dowiedzieli się o inicjatywie lokalnej, o różnych formach konsultacji społecznych. W trakcie rozmów dotyczących funkcjonowania budżetu partycypacyjnego, uczestnicy mieli okazję poznać projekty osób w swoim wieku, które składały już własne projekty. Był to istotny element warsztatu, który służył nie tylko wymianie doświadczeń, ale też ośmieleniu uczestników do podejmowania działań tego typu w przyszłości. Część warsztatową zamknęło spotkanie ewaluacyjne. Każdy z uczestników mógł w swobodnej wypowiedzi przedstawić swoje refleksje dotyczące całości programu.

METODY/NARZĘDZIA:

Warsztaty stworzone zostały w oparciu o proponowane przez Parlament Europejski kompetencje wspomagające aktywność przez całe życie: inicjatywność i przedsiębiorczość, jako zdolności do wcielania pomysłów w czyn. Zajęcia prowadzone były z wykorzystaniem m.in. metody projektów. Omówione zostały także zasady i tematyka konkursu: „Dabrowa jako miasto przyjazne seniorom” w oparciu o publikacje WHO: <http://publica.pl/wp-content/uploads/2014/12/MIASTA-PRZYJAZNE-STARZENIU.pdf>. Celem konkursu było wyłonienie najlepszych prac z każdej grupy seniorów, ich autorzy wzięli udział w warsztatach wyjazdowych. Zajęcia prowadzone były z wykorzystaniem m.in.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 metody projektów, zastosowaniem modelu SMART oraz analizy SWOT jako techniki służącej do i porządkowania informacji i analizy projektów.

REZULTATY MODUŁU:

- rozwój aktywności i postaw obywatelskich, budowanie tożsamości lokalnej i pozytywnych związków z miastem;
- budowanie postaw związanych z poczuciem sprawstwa;
- podniesienie poziomu wiedzy dotyczącej procesu rewitalizacji;
- wzrost wiedzy dotyczącej korzystania z dostępnych narzędzi partycypacji społecznej, w tym w szczególności spaceru badawczego;
- zwiększenie świadomości wpływu uczestników projektu na rozwiązywanie lokalnych problemów.

3. DWUDNIOWE WYJAZDOWE WARSZTATY PODSUMOWUJĄCE

Warsztaty wyjazdowe były dodatkowym elementem programu, nagrodą dla autorów prac złożonych w konkursie: „Dąbrowa Górnicza miastem przyjaznym dla seniorów”.

Uczestnicy ,19 senierek i seniorów, wzięli udział w dwudniowym spotkaniu wyjazdowym na terenie Ośrodka Wypoczynkowego „Beskidek” w Szczyrku.

Zagadnienia zawarte w pracach konkursowych można podzielić na kilka obszarów tematycznych:

1. Propozycje zmian w obszarze komunikacji

Seniorzy podkreślali przede wszystkim problemy związane z mobilnością: trudności z korzystaniem z komunikacji miejskiej, schody w przejściach podziemnych, brak zadaszeń nad przystankami, trudności związane z przemieszczaniem się komunikacją miejską z dzielnic zielonych do centrum miasta. Zdaniem autorów likwidacja tych barier sprawiałaby, że miasto stałoby się dla nich bardziej przyjazne i dostępne. Seniorzy zwracali też uwagę na potrzebę zmiany samego układu komunikacyjnego miasta np. poprzez zmniejszenie natężenia ruchu na ul Piłsudskiego i wydzielanie bus pasów. Kolejnym ważnym dla seniorów aspektem przyjaznego miasta jest zwiększenie ilości ławek; osobom starszym trudno przemieszczać się w miejscach, po drodze do których nie mogą odpocząć na ławce.

2. Przestrzeń rekreacyjna w mieście

Bardzo istotne z punktu widzenia seniorów jest zacienianie przestrzeni miejskiej, tutaj autorzy prac

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020 sugerują budowę zadaszeń, np. rozpinanie rodzaju żagli, czy ustawianie ławek w cieniu drzew.

Przestrzeń zieleni miejskiej to, według seniorów, ważny wyznacznik tego, czy miasto jest przyjazne dla osób starszych. Autorzy prac w większości dzielili się swoimi pozytywnymi odczuciami związanymi z rewitalizacją parków miejskich. Obszarem, który zdaniem autorów prac wymaga rewitalizacji są Planty im. Harcmistrza Piotrkowskiego. Seniorzy zwracali uwagę na duży, niewykorzystany potencjał tego miejsca. Najchętniej widzieliby Planty jako kolejny park miejski. Drugim miejscem, które według seniorów powinno być zrewitalizowane są tereny w pobliżu rzeczki przy ul. Przybyłaka. Jest to przestrzeń, która według autorów prac „*ma szansę stać się miejscem wypoczynku i oazą zieleni*”.

Seniorzy w swoich pracach zwracali uwagę na pozytywny aspekt zmian zapoczątkowanych w przestrzeni Fabryki Pełnej Życia, większość autorów z niecierpliwością i nadzieją czeka na kolejne koncepcje urbanistyczne związane z tą częścią miasta.

3. Instytucjonalne wsparcie osób starszych

Seniorzy podkreślają jak ważny jest dla nich udział w projektach realizowanych przez organizacje pozarządowe czy w klubach seniora. Większość autorów prac postulowała, by programy na rzecz osób starszych były stałym elementem polityki miasta.

Warsztaty były z jednej strony istotnym elementem podsumowującym cały program senioralny, ale poza tym miały na celu przygotowanie uczestników do animowania działań w przestrzeni miasta, podejmowania samodzielnych inicjatyw oraz motywowania innych mieszkańców do udziału w toczącym się na terenie miasta procesie rewitalizacji, włączenie ich w proces zmian społecznych toczących się w mieście.

Forma wyjazdowa warsztatów została wybrana w oparciu o liczne doświadczenia Stowarzyszenia Civitas z wcześniej realizowanych projektów, z których wynika, że szkolenia wyjazdowe sprzyjają integracji, budowaniu trwałych relacji.

Założenia przyjęte w metodologii potwierdzili sami uczestnicy. Seniorzy w trakcie i po zakończeniu warsztatów podkreślali, że w oderwaniu od codziennych problemów, mogli lepiej i efektywniej przyswajać nową wiedzę i umiejętności. Wyjazdowa forma warsztatów, w odczuciu uczestników, pozwoliła nie tylko na większą integrację i otwartość, ale zwiększyła także poczucie bezpieczeństwa, a tym samym przyczyniła się do wzmocnienia zainicjowanej przez uczestników wewnątrzpokoleniowej grupy wsparcia. Ważnym, z punktu widzenia uczestników i prowadzących, elementem szkolenia wyjazdowego była gra terenowa, która jednocześnie stanowiła podsumowanie całego programu.

METODY/ NARZEDZIA:

Grywalizacja/ Gamifikacja³ polega na użyciu mechanizmów z gier, które mobilizują do działania, zwiększają zaangażowanie. Gra została oceniona przez uczestników jako skuteczna metoda pozwalająca na bezpośrednie zaangażowanie i szybkie sprawdzenie nabytych umiejętności w praktyce. Uczniowie podkreślali, że w trakcie gry nabywali wiedzę, umiejętności po prostu dobrze się bawiąc. Podczas gry zostały dodatkowo wykorzystane aplikacje telefoniczne, co dodatkowo zaangażowało młodzież przyzwyczajoną do korzystania z cyfrowych narzędzi komunikacji.

Uczestnicy podczas podsumowania zaznaczali, że był to dla nich jeden z przyjemniejszych elementów warsztatów, którego wartością dodaną była praca z poczuciem humoru, kreatywnością i budowaniem dystansu do własnej osoby

Warsztaty w całości były prowadzone aktywnymi metodami pracy z grupą, poszczególne ćwiczenia oparte były na metodach wybranych spośród rekomendowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

³ K. Likhtarovich, K. Szustka, Program „Questing - Wyprawy Odkrywców”, www.questy.com.pl
Red. M. Całka, Grywalizacja. Zrób To Sam Poradnik, Warszawa 2014

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

Podczas prowadzenia warsztatów wyjazdowych z powodzeniem stosowane były następujące metody aktywnej pracy z zespołem:

- burza mózgów (czyli, fabryka pomysłów);
- dyskusja;
- debata „za i przeciw”;
- gry dydaktyczne, grywalizacja;
- studium przypadku

W trakcie warsztatów prowadzący zajęcia zachęcali seniorów do udziału w wypracowywanym właśnie przez miasto modelu aktywizacji mieszkańców Dąbrowy Górniczej. Poruszone zostały kluczowe dla procesu rewitalizacji kwestie: wpływu mieszkańców na kształt miasta oraz oddolnych ruchów społecznych aktywnych np. przy tworzeniu ogrodów społecznościowych czy ruchów na rzecz zielonej mobilności

Ostatnią fazą warsztatów była dyskusja, podczas której każdy z uczestników otrzymał czas na indywidualną wypowiedź podsumowującą. Wszyscy uczestnicy zgodnie podkreślali, że udział w programie pozwolił im zdobyć szczegółową wiedzę dotyczącą rewitalizacji w naszym mieście, także w kontekście innych miast w Polsce i na świecie. To pozwala im doceniać, że zachodzące i planowane zmiany pozwolą, by Dąbrowa Górnicza stała się miastem nowoczesnym, rozwijającym się zgodnie ze światowymi trendami, miastem przyjaznym jej mieszkańcom, odpowiadającym na potrzeby ludzi w różnym wieku, także tym nie w pełni sprawnych.

Uczestnicy stwierdzili także, że dzięki tej wiedzy i zdobytym w trakcie programu doświadczeniom łatwiej im będzie angażować się w proces zmian zachodzących w mieście, a nawet przyjąć na siebie rolę liderów wewnątrz swojej grupy wiekowej.

REZULTATY MODUŁU:

- rozwój aktywności i postaw obywatelskich seniorów;
- podniesienie poziomu wiedzy z zakresu rozpoczętego procesu rewitalizacji;
- wzrost wiedzy dotyczącej korzystania z dostępnych narzędzi partycypacji społecznej; i możliwości wykorzystania ich w procesach rewitalizacyjnych;
- zwiększenie świadomości wpływu uczestników projektu na rozwiązywanie lokalnych problemów;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

- popularyzacja aktywności społecznej jako podstawy budowania autorytetu środowiskowego; poszerzenie wiedzy o umiejętnościach społecznych, integracja zespołu uczestników, budowanie postaw nastawionych na odpowiedzialność, kooperację i dbałość o dobro wspólne, postaw zwiększający kapitał społeczny miasta
- wzrost kompetencji społecznych i obywatelskich niezbędnych w aktywnym zaangażowaniu w dialog społeczny i w proces rewitalizacji

KOŃCOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE:

- ✓ diagnoza przeprowadzona wśród uczestników na początku cyklu warsztatów pokazująca poziom wiedzy dotyczącej rewitalizacji, budżetu partycypacyjnego i innych tematów, które obejmuje program, pozwala zastosować elastyczność w realizacji scenariuszy, w doborze konkretnych treści i zastosowanych struktur w zależności od potrzeb i oczekiwań grupy;
- ✓ sprawdziła się przyjęta od początku formuła warsztatów w postaci rozmów przy kawie/herbacie i ciastku. W takiej luźnej, kawiarnianej atmosferze uczestnicy szybko otwierali się na dyskusję, a aktywności uczestników sprzyjało stworzenie takich sytuacji, aby każda osoba miała okazję do swobodnej wypowiedzi;
- ✓ dobrym wyjściem do dyskusji o zmianach zachodzących w mieście są reminiscencje uczestników dotyczące ich dzieciństwa i młodości w Dąbrowie Górniczej;
- ✓ bardzo dobrze sprawdziła się, jako ewaluacja i czynnik aktywizujący formuła konkursów z zakresu historii miasta oraz z zagadnień, których dotyczyły warsztaty;
- ✓ duża część uczestników, głównie z Klubów Seniora i z Dziennych Domów Pomocy Społecznej, deklaruowała potrzebę przeprowadzenia w ich placówkach spotkań z radnymi i przedstawicielami Urzędu Miasta, którzy dzielili by się wiedzą na temat bieżących i planowanych zmian w mieście oraz informacjami dot. innych działań skierowanych do starszych mieszkańców miasta;
- ✓ zgłaszano także pomysł funkcjonowania animatorów społecznych, którzy na bieżąco informowaliby seniorów w Klubach i DDPS-ach o możliwościach aktywności w mieście przeznaczonych dla ich grupy wiekowej;
- ✓ dyskusja o zmianach, jakie uczestnicy dostrzegają w ich najbliższym otoczeniu: dzielnicy, osiedlu była dobrym punktem wyjścia do rozmowy na temat budżetu partycypacyjnego i korzystania z różnych możliwości partycypacji społecznej;

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020

- ✓ program potwierdził, że seniorzy to grupa, która czuje się mocno związana z miastem i która jest żywo zainteresowana wszystkimi informacjami dotyczącym procesu rewitalizacji w mieście. Pozytywnie przyjmują wiadomości dotyczące trwających i zapowiadanych zmian i bardzo chętnie angażują się w dyskusje o nich. Tematem, który budził duże zainteresowanie są planowane rozwiązania komunikacyjne w mieście, które dla seniorów korzystających w zdecydowanej większości ze środków komunikacji publicznej, są szczególnie ważne;
- ✓ wywiady ewaluacyjne oraz prace uczestników na konkurs pod hasłem „Dąbrowa Górnicza miastem przyjaznym dla seniorów” są dowodem na tkwiący w tej grupie potencjał obywatelski, który może mieć przełożenie się na inicjowanie oddolnych inicjatyw i projektów społecznych w lokalnym środowisku. Czynne zaangażowanie seniorów w program zmian zachodzących w mieście, może być istotnym elementem w procesie godnego starzenia się mieszkańców naszego miasta